

IWAN ŽEŽLIINA, strokovnjak za varstvo rastlin

Dr. Ivan Žežlina, vodja službe za varstvo rastlin pri Kmetijsko gozdarskem zavodu Nova Gorica

“Pametna država ohrani pridelavo na svoji zemlji”

Če se bo bakterijski ožig oljk, zaradi katerega v južni Italiji cele pokrajine ostajajo brez tisoč let in več starih oljk, razširil tudi pri nas in preskočil še na trte, bo Primorska izgubila svoj obraz, saj bo ostala brez obeh glavnih kmetijskih kultur. Sploh si ne znamo predstavljati, kaj vse to lahko povzroči, opozarja dr. Ivan Žežlina, strokovnjak za varstvo rastlin.

► Je res možno, da neka bakterija, ki je s prostim očesom sploh ne vidimo, uniči vse primorske oljke in trtež?

“Da, najbolj nevarna karantenska bolezen ta hip je bakterijski ožig oljk, ki povzroča izjemno hude težave v južni Italiji. To je zelo velik problem, ker gre za bakterijsko obolenje, izvirno verjetno iz srednje Amerike. Predvideva se, da je prišlo v Evropo z okrasnimi raslinami kave (marsikdo hoče imeti doma kakšnega eksota), a je potem prešla na oljke. Zaenkrat

povzročča težave predvsem na oljkah. Je pa izjemno polifagna, to pomeni, da lahko napade zelo veliko, več kot 300 različnih vrst rastlin, med njimi tudi vinsko trto. Zato ji posvečamo zelo veliko pozornosti. Ne znamo si sploh predstavljati, kaj bi se zgodilo, če bi se pojavil kak sev na trtah.”

► Če Primorska izgubi oljke in trte ... ni več Primorska ...

“To je zelo velik problem. V Italiji zdaj krčijo oljke po celotnih pokrajinah. Ne gre samo za kmetijsko škodo, gre tudi za

okoljsko, kulturno, zgodovinsko škodo. Krčijo se oljke, ki so stare tisoč let in več, ki so dajale pečat in lepoto krajem, ki so bile turistična zanimivost.”

Nevarne tuje rastline

► Dejansko se niti ne zavedamo, da ko gremo po svetu, lahko naredimo nehoti veliko škodo, če prinesemo domov neprimeren spominček.

“Ko gremo na potovanja, ne smemo prinesiti domov rastlinskega materiala, pa naj nam bo neka rožica še tako lepa, ker lahko z njo prinesemo veliko tveganje in povzročimo zelo hude težave. Tudi te dni opozarjamo ljudi: ko gredo v južno Italijo ali drugam, naj ne nosijo domov nobenih rastlin...”

► Živali tudi ne?

“Tudi. Saj poznamo težave, ki

so jih povzročile iz tujine prinesene želve rdečevratke. V ljubljanskem Tivoliju so izpodrinile domače avrohtone želve.”

► Prav zaradi vnosa tujerodnih vrst so se v zadnjih letih pri nas pojavile boleznj in škodljivci, ki so povzročili ogromno škode - od trsne rumenice do kostanjeve šiškarice.

“To so hude reči. Že vrsto let se srečujemo z vnositom novih boleznj in škodljivcev, ki niso evropskega izvora. To je posledica globalizacije, ki je seveda fajn, ker smo lahko danes tu, jutri že v Indiji ali v Ameriki. Isto pa je, žal, tudi z rastlinskimi materialom, ki se marsikdaj izmuzne tudi carinskim kontrolam. Da bi preprečili tok blaga in ljudi, je nemogoče, s tem se moramo spriznati. In biti pripravljani.”

► Kako je s hruševim ožigom, trsno rumenico? Ste jih uspeli spraviti v manj nevarne okvirež?

“Hršušev ožig je že nekaj časa v mejah znosnosti. Imamo orehovo muho, ki povzroča precej težav. Zlata trsna rumenica, ta je tudi posledica prenašalca, ameriškega škržatka, ki je bil že pred leti prinešen iz Amerike v Evropo, pa je kar v redu pod nadzorom. Ameriški škržatek je s tem, ko smo uvedli obvezno zatiranje, zelo znižal populacijo. Težava še ni rešena, a če bomo nadaljevali, ga verjetno kmalu kakšno leto ne bo več treba tretirati. Za zdaj pa ostaja, ker ga na drugačen način ne moremo izkoreniniti.”

► Nastajajo s tem zagate pri ekološkem ali integriranem vinogradništvu?

“Problem je predvsem ekološka pridelava, a obstajajo pripravki, ki so v njej dovoljeni. To so razni

Foto: Jure Batagelj

bakterijski ožig na aktinidiji kar širi. Na Primorskem je prisoten skoraj povsod. Ne čisto v vsakem vrtu, zagotovo pa v okolici Vogrskega, na vrtojbenskem polju ...”

► Obstaja kak ukrep?

“Obstaja. Predvsem priporočamo preventivne higienske ukrepe, razkuževanje. Dovoljeno je tudi škropljenje z bakrenimi sredstvi, ker delujejo negativno na razmnoževanje bakterij. Antibiotičnih pripravkov pa v Sloveniji nimamo. Sicer pa so antibiotiki problematični zaradi odpornosti in jih pri nas na rastlinah ne uporabljamo.”

Spornih škropiv ni več

► Se z uporabo bakra vračamo v stare čase?

“Baker je kar stalnica. Moram pa povedati, da nisem zagovornik bakra, čeprav se v medijih velikokrat celo napačno pojavlja, da je baker ekološki. A ni. Baker je težka kovina in z ekološko nima nobene skupne točke.”

► Je v ekološki pridelavi sploh dovoljen?

“Je, ker primanjkuje sredstev za ekološko pridelavo. Čeprav je temelj ekološke pridelave celoviti pristop, pripraviti rastlino na to, da ni preveč zelo bujna, da imamo manj ton po hektarju, da delamo preventivno. Velikokrat pride kdo, ki je v ekološki pridelavi, na naš zavod vprašat, s čim naj škropi. Ponavadi ga razočaram: ni s čim škropiti. Ko se odločimo za določeno vrsto pridelave, je treba prevzeti tveganije. Prihodnost ekološke pridelave je pri nas velika v živinoreji, drugje je to veliko težje. Ne nemogoče, a težje. V sadjarstvu temelji na uporabi bakra in žvepla. Žveplo ni toliko sporno, ker se vključuje v biološki krog, baker pa je težka kovina, ki se akumulira, in v biološki krog ne gre. Saj se iščejo preparati, ki bi bili naravi prijazni, toda popolnoma prijaznih ni.”

► Kaj pa koprivne prevetelke za zatiranje listnih uš, čaj iz rabarbarnih listov proti čebulni muhi, posipanje pepela ...

Koliko se strokovnjaki ukvarjate z alternativnimi vrtičskalnimi preparati iz naravnih sestavin?

“Ne veliko. Deloma zato, ker nam zmanjkuje časa, deloma zato, ker je zmožno mišljenje, da so stvari, ki jih dobimo iz narave, nestrupene. Toda v naravi imamo tudi zelo strupene stvari. Zato moramo tudi pri teh domačih pripravkih vedeti, kaj počemo. V majhnih količinah je lahko nekaj zdravilo, v večjih pa strup. In za te stvari toksikološki profili niso narejeni. Za koprivne ne moremo kar trditi, da pomagajo, če ne vemo, kako dolgo so se

namakale, kako močan je bil napad uši, ali so bili na rastlini še drugi naravni sovražniki ... Ali je uš na fiziološko poginila zaradi koprive ali je bila tam še kakšna pikapolonica, ki jo je pohrustala. Ima pa pripravček iz koprive zelo veliko duška, zato se rastlina ojača in postane lepo zelena. Ko govorimo o znanstvenem pristopu, morajo te stvari stati. In za ukvarjanje s tem je potrebo imeti veliko znanja, ki pa ni zastoj. Za razvoj enega fitofarmacevtskega sredstva je potrebno, da se naredi vse toksikološke profile, 400

milijonov evrov ali še več. To je veliko denarja. Za zdaj ne vem za nobeno podjetje, da bi šlo v to. Verjetno tudi zato, ker bi se najbrž izkazala premajhna učinkovitost takega sredstva.”

► Z varstvom rastlin se ukvarjate več kot 20 let. Čeprav gre za kratko obdobje, se v tem času veliko spremenilo.

“Zelo. Za varstvo rastlin je dovoljenih mnogo manj sredstev, kot jih je bilo. To je posledica

evropskih uredb, pa tudi trenda žvevi bolj zdravo. Sredstva, ki so bila sporna - toksikološko ali okoljevarstveno -, so povečini izgubila dovoljenje, tako da take palete zaščitnih sredstev kot je bila večina, ni več.”

► Tako hudih strupov, ko je bil pantikan, s katerimi so naši starši uničevali koloradske hrošče na krompirju, že dolgo ni več. Toda v javnosti je vendarle še močno zasidrano prepričanje, da so vsa škropiva “strupi”.

“Govoriti o hudih strupih je vsekakor preiritano. Ko uporabljamo kemične pripravke, gotovo posegamo v naravo. Toda v naravo ne posegamo samo s fitofarmacevtskimi sredstvi, temveč tudi na druge načine, ki pa medijsko niso tako izpostavljeni: s prometom, čistilnimi sredstvi, kupovanjem množice stvari, ki jih niti ne potrebujemo, pa je za njihovo proizvodnjo bilo treba poseči v naravo, naravni vir ... Če bi kdaj pomislili, da lahko stranišče namesto z varenkim očistimo s sodo bikarbono, bi bil svet lepši. Ampak tako je.”

► Najbrž je lažje pokazati s prstom na sosedu, ki škropi, češ da uničuje čebele, kot se odreči izdelkom iz palminega olja, odvečnim čevljem ...

“Kmetijstvo za čebele ni najbolj kritičen dejavnik. Čebelarji in kmetijstvo večinoma delajo z roko v roki, kar je tudi prav, saj eno brez drugega ne gre. Velika večina pridelovalcev zelo pazi pri uporabi sredstev, ki so strupena za čebele, in če spoštujejo vsa navodila, nevarnosti za pomor čebel ni. Problem čebelarstva je pomanjkanje zdravil za preprečevanje varoje. Varoja je težava, ki se je spet pokazala letos, ko je veliko čebeljih družin propadlo. Sem pa seveda za to, da se ukrepa in kaznuje tistega, ki fitofarmacevtskih sredstev ne uporablja strokovno.”

Škropiti samo, ko je res potrebno

► Že nekaj let je pri nas pogoj za nakup fitofarmacevtskih sredstev opravljen tečaj. Vi tudi predavate tečajnikom. Ali opazate, da se je njihovo znanje dvignilo?

“Prepričan sem, da je to eden boljših ukrepov, ki jih je Slovenija uvedla. Uvedla ga je med prvimi v Evropi, ker smo razmeroma mlada članica EU in smo bili prisiljeni sprejeti vse odloke zelo hitro. Stare članice so imele več časa. Recimo v Italiji šele zdaj

zaostrujejo pogoje za nakup. Vsekakor so izkaznice dobra stvar. Raven znanja se je s tečaji zelo dvignila. Včasih je marsikdo škropil kar tako, ne da bi prav dobro vedel, kako in zakaj. Znanje je pomembno, saj vendarle govorimo o sredstvih, ki niso prav nedolžna. Polag tega dobijo na tečajih osnovno znanje o tem, kako prepoznati boleznih in škodljivce na rastlinah, da sploh vedo, kaj jim je. Če sami tega ne

prepoznajo, pa lahko vedno pridejo k nam, prinesejo list, škodljivca, in skupaj ugotovimo, kaj lahko storijo. Da nikakor ne škropijo kar na pamet.”

► Pri trtah so nekdo svetovali celo do dvanaest škropljenj na sezono. Se da z opazovanjem trt, spremljanjem vremena in boleznih zmanjšati število škropljenj? Na koliko?

“Celoten sistem varstva rastlin vodimo na način: škropiti da, a samo, ko je to potrebno. Nič delati na pamet. Število škropljenj je zelo odvisno od vremenskih razmer, ampak dvanaest je visoka številka. Običajno se jih izvade od sedem do deset. Opazovanje boleznih pa izvajamo mi - služba za varstvo rastlin, pet takih centrov je v Sloveniji. Spremljamo vremenske pogoje in pogoje za razvoj

Čuvaj zdravlja kmetijskih rastlin

Dr. Ivan Žezlina je v očeh mestnih kvazi okoljevarstvenikov zagotovo posebej eksponirani prodajni multinationalk, ki nam po vsej sili poskušajo prodati svoja strupena škropiva. A taisiti mestni kvazi okoljevarstveniki ali kak drug turist - resda predvsem zaradi neznanja - brez sramu s potovanja po svetu iz čiste ljubezni do narave prinesejo domov rastlino tobaka ali okrasne kave. In z njo žal tudi kakšno bakterijo, virus ali drobno živalico, ki v naših krajih nima naravnih sovražnikov.

Tako smo k nam dobili medene škrtžatke, pa potem ameriškega škrtžatka, prenašalca trsne rumenice, ki bi brez postredovanja stroke za varstvo rastlin nedvomno uničila vse primorske trte. Iz tujine smo dobili tudi kostanjevo šiškarico, ki bi lahko uničila vse kostanje, z rastlinico okrasnega oleandra je v Evropo prišla bakterija, ki zdaj uničuje hektarje oljk v južni Italiji. Pri nas je še niso zaznali, a stroka že opozarja oljkarje, kako naj ravnajo, da se je ubranijo. Kajti varstvo rastlin vse bolj temelji na preventivi, zdravljenje pa na ekološko vse manj spornih pripravkih, opozarja dr. Ivan Žezlina, vodja službe za varstvo rastlin pri Kmetijsko gozdarskem zavodu Nova Gorica, ki bodi nad zdravjem kmetijskih rastlin na Primorskem. Zdaj ko je pomlad v polnem zamahu, svetuje tako profesionalnim oljkarjem, vinogradnikom in sadjarjem, pogosto pa se nanj obračajo tudi majhni pridelovalci in vrtničarji, ki je nekaj dni po bujnem cvetenju češeni, jablan, hrusk in drugih rastlin žalostno ugotavljajo, da pridelka ne bo, ker s češenj visijo majhne gosenice, ker so jablanove cvetove napadli cvetožerji, ker so maline in oljke pomrzile, ker ...

Že med študijem so ga zanimali naravi prijaznejši načini varstva rastlin. Magistriral je s poskusom zatiranja medečega škrtžatka s plenjsko parazitoidno osico, ki je bil do pred nekaj let edini zgled vnosa naravnega sovražnika v Slovenijo v okviru klasičnega biotičnega varstva. Zdalj znanje prenaša tudi na študente Univerze v Novi Gorici. Živi v Brnjar pri Komnu, kjer z družino udejanja prednosti in pomanjkljivosti življenja na vasi. “*Marsikaj poskusim doma. Če imas lastno tkalstnjo - in pri varstvu rastlin jo skoraj moras imeti - je veliko lažje, potem sem stoddostno prepričan v to, kar govorim,*” pravi. V kmetijski občini je tudi član občinskega sveta, kjer s pretetahano besedo pogosto prepriča tudi kolege iz nasprotnega političnega pola.

MUZ

► **Tudi sortni izbor?**

"Tudi. Recimo določene sorte, občutljive na bakterijske bolezni, pri nas ne uspevajo, ker je vlaga prevelika: kitajsko japonske sorte sliv in določene sorte breskev (simfony, elegant, lady, rich lady) so se umaknile."

► **Tudi dobra stara domača sliva žal ni več odporna, predvsem na šarko. Je ta še vedno problem?**

"Da, šarka je še problem. To je virusno obolenje in za virusna obolenja ne obstajajo čudežne rešitve. Veliko v tej smeri delajo tam, kjer je sliva zelo pomembna, v Srbiji in Nemčiji. Večinoma iščejo sorte, ki so na ta virus bolj tolerantne, prav odpornih pa ni. Nove sorte, tolerantne na šarko, že obstajajo, toda problem je, da je imela stara brkinska sliva aromo, primerno za kuhanje žganja. A stvari v naravi se

hektarje kultur, kanali so

počiščeni, vmes ni ničesar, zato tistega ogromnega posevca škodljivci še preleteti ne morejo.

Pri nas pa je tu ena filka, tam druga, vmes je grmovje, okrog gozd in je pritisk škodljivcev iz okolice mnogo večji kot na tistih velikih posevkih. Po eni strani imamo pri nas izjemno biotsko pestrost, zato je to okolje zelo

prijetno za bivanje, za resno kmetijsko pridelavo pa ne."

► **Ste tudi član skupine za integrirano pridelavo sadja.**

"Integrirana pridelava je bila zelo pomembna stvar in korak naprej. Zdaj smo načela integrirane pridelave v veliki meri že izpolnili: da se škropi samo takrat, ko je to potrebno, in s sredstvi, ki so čim manj toksična za naravo. V veliki meri je integrirana pridelava že postala klasična, kar je bil tudi cilj."

"Po eni strani imamo pri nas izjemno biotsko pestrost, zato je to okolje zelo prijeto za bivanje, za resno kmetijsko pridelavo pa ne."

spremenjajo. Tako je bilo od nekdati."

► **Kako lahko pri "zatriranju" škodljivcev pomagajo feromonске vabe?**

"Govorimo o metodah konfuzije oziroma zbežanja, ki so v svetu in tudi pri nas že uveljavljene. Pri nas se največ uporabljajo za zavajanje oziroma preprečevanje škod grozdnih sokačev, raznih zavijačev, denimo pri jablanah, slivah in breskvah. Se pa te metode uporabljajo predvsem za zatiranje škod, ki jih povzročajo metulji oziroma gosenice, pri drugih škodljivcih manj. S tem da moramo imeti za uporabo te metode večjo površino, ljudje se morajo na nekem območju dogovoriti, da jo rabijo vsi. Če jo uporablja samo eden, je pritisk tako hudi, da učinka ni. Toda nobena metoda ni stoodstotna in povsem dobra. Ko se, recimo, uvede eno metodo in opusti škropljenje, ciljamo samo na eno vrsto in se lahko druga vrsta še bolj namnoži. Imeli smo primer, ko je bil nasad pokrit z ecodiamom, plodovi pa polni luknjic. Zanimalo nas je, kdo to počne, pa smo šli tja ponoči in videli, da to delajo navadne škarjice. Dokler so škropili, so obenem učinkovali tudi na škarjice, ki so ostale v majhnem obsegu, potem so se te namnožile."

► **Potrebnege je torej ogromno znanja.**

"Seveda. Stalno je treba slediti zadevam. Mislim, da smo kar uspešni, da je naše znanje primerljivo z razvitimi državami."

Pri nas je lepo bivati, pridelovati pa težko

► **V čem pa se razlikujemo od sosednjih držav?**

"Pri nas so stvari pomanjšane. Slovenija je majhna država. Ko govorimo o pomembni pridelavi na Primorskem, lahko govorimo o petih glavnih kulturah: vinski trti, breskvah, češnjah, oljkah, nekaj marelic. Tudi druge so pomembne, a pri teh glavnih še posebej pazimo, da je zaščita pri njih dobra. Velik problem pri nas je razdrobljenost. V Italiji imajo

► **Tudi pri večjih pridelovalcih?**

"Da. Saj razmišljanje, da so manjši pridelovalci bolj okolju prijazni, veliki pa da bolj škropijo, je zmotno."

► **Kam gredo ukrepi v novi finančni perspektivi?**

"Kar se tiče razvoja varstva rastlin, je treba paziti na vnesene vrste in delati na preventivi. Poskušamo probleme preprečevati, čim manj posegati za nazaj, tudi zato, ker kurativnih sredstev skoraj ni več na razpolago. Recimo škropljenje peronospore: zmotno je preskociti prvo škropljenje, češ, homo škropili enkrat manj. Prav to prvo je pomembno, ker če dobimo v vinograd bolezni, je potem treba pa res vsakih nekaj dni škropiti."

Zemljo je treba ohraniti v slovenskih rokah

► **Ali tudi na Primorsko ljudje vnašajo rastline, ki niso primerne za določene kraje?**

"Ljudje poskušajo vse sorte. Trend zadnja leta je bil saditi oljke na nemogoče lege. Krasi in določene lege Vipavske doline so za oljke res skrajne lege, nekateri so jih sadili tudi na neprimerno in letos je bilo leto streznitve. Po dolgih letih smo imeli daljše obdobje nizkih temperatur in

"Za varstvo rastlin je dovoljenih mnogo manj sredstev, kot jih je bilo. To je posledica evropskih uredb, pa tudi trenda živeti bolj zdravo."

predvsem oljke, ki niso bile gnojene ali preveč gnojene ali mlade in neprimerno zaščitenе, jih je precej propadlo."

► **Oljke sicer prenesejo kar precej stopinj pod ničlo ...**

"Prenesejo, toda občutljive so mlade in če jih preveč gnojimo. Oljka je sicer zimzelena rastlina, a rabi dormanco oziroma stanje mirovanja. Če je pregnjena, pa stalno dela, in ko pride nizka temperatura, pridejo poškodbe."

► **Kaj pa ostale - asiniline, goji jagode, aronija ... Ni nevarno, da**

Ivan Željina: "Marsikaj poskusim doma. Če imas lastno izkušnjo - in pri varstvu rastlin jo skoraj moraš imeti -, je veliko lažje, potem sem stoodstotno prepričan v to, kar govorim."

► **bi z njimi delali škodo v ekosistemu?**

"To so eksotične rastline, ki jih kdo sadi na vrt, da bi govorili o masovni proizvodnji, pa ne. Škode ne delajo, nikakor, je celo

prek zadržev, smo naredili zelo veliko škodo. Temelj vsake kmetijske pridelave so zadržev, kakor koli se imenujejo. To bi morali vzpostaviti tudi v Sloveniji. Zdaj nekako še deluje prodaja vina oziroma grozdja, pa tudi jabolka, ki jih je predvsem na štajerskem veliko, vse ostalo pa je prepuščeno stihijski prodaji, kar vse prej kot pripomore k spodbujanju pridelave. V Kopru se vsaj neka malega trudi Agraria, na severnem Primorske pa ni ničesar."

► **Po drugi strani je to tudi velika priložnost za nekoga, da bi vzpostavil zadržev.**

"Gotovo."

► **Predavate tudi študentom, bodočim generacijam. Kam se usmerjajo, kakšne želje in načrte imajo?**

"Večinoma so to študenti, ki imajo doma kmetijo in bi radi pejlali družinske kmetije naprej, zlasti vinogradiške. Mi jih poskušamo usmerjati v neko pridelavo, da, ne nazadnje,

ohranimo tudi pokrajino. Ker pametna država vedno ohrani nek odstotek samooskrbe. In vemo, da je pri nas odstotek samooskrbe zelo majhen - različne številke navajajo, okrog 50, 60 odstotkov - a pametna država vedno ohranja pridelavo hrane na svoji zemlji."

► **Ko ste rekli na svoji zemlji ... Do nje imamo zelo slab odnos. To se kaže pri zasebnikih, ki vidijo edino vrednost zemlje v prodaji, pri državi, ki je zdaj za Magno uničila hektarje plodne kmetijske zemlje, čeprav bi ji lahko našla prostor na degradiranem območju, na propadajočih Biljenskih gričih.**

"Biljenske griče težko komentiram, ker je to v pristojnosti sklada kmetijskih zemljišč. A zemljo je treba ohranjati v slovenskih rokah. Za to mora skrbeti vsaka država. Zemlja je osnovna dobrina in na našem planetu omejena."

MARICA URŠIČ ZUPAN